

ኤርትራ፣ ምድሪ ባሕሪ ሓምሻይ ምዕራፍ ሓንካስ ተበግሶ

(2)

ደራሲ - አልአሚን መሐመድ ሰዒድ

ህዝባዊ አብያ ንመግዛእትን ምድንግጋጽ ምስ ሰውራን እናዓቦዩ ምስ መጻ፡ ረጽምን ጎነጽን አብ መንጎ ሰውራን ሓይልታት መግዛእቲ ካብ 1963 ኣትሕዙ ተንሃሃረ። ሽግራትን ዘይምርድዳእን አብ መንጎ ምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራን ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን እናዓቦዩን እናሰፍሐን ከመጽእ ምስ ጀመረ፡ መሪሕነት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ፡ ነቲ ኣሉታዊ ጎድታት፡ ብሃናጺ መገዲ ርእያ፡ ብግቡእ ክንዲ ትፈትሐ፡ ንዝኾነ ንዓቕምታት ሰውራ ኤርትራ ዘማዕብልን ንፖለቲካዊ ረብሓታታ ዘጭብጥን ስራሕ እናዓንቀፈት፡ ንሃገራዊ ሓድነት ኤርትራ ዝዕቅብን ዘማዕብልን፡ ንጥፈታት ጸዕርን ከተካይድ ኣይተራኣየትን። ከም ሳዕብን ሸለልትነት፡ ዘይምትሕትታትን ዘይግሉጽነት ዝኣመሰሉ ተርእዮታት አብ ውሽጢ መዓስከራት ሰውራ ኤርትራ ክነግሱን ክዕንብቡን ተራእዮ።

ማሕጽብ ኣልጃዓለ፡ ንፖለቲካዊ ምዕባላታት ኤርትራን ህዝባን ይፈልጥን ይከታተልን ብምንባሩ፡ ካብ ፈለማ፡ ብዛዕባ ኤርትራ ክፈልጥ ካብ ዝጀመረ፡ አብ ዝረኸበ ኣጋጣሚታት ነቲ ዘይሓላፍነታዊ ተግባራት መራሕቲ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ቁናን መስመራን ክእርም እናጸገረ፡ ብሰንኪ ማሕበራዊ ድሕረት ዝፍልፍሉ ዝነበሩ ግዕዙይን ብልሹውን ተግባራት እናነቐፈን እናተቐወመን ይጎገዝ

ነበረ። ብዛዕባ ተግባራት መሪሕነት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ኣብ ዝኾነ ኣብ ዝለዓለሉ ድማ፡-“ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ፡ ኣብ መፈለግታ ኣብ ዝተመሰረተትሉ እዩን፡ ገለ ኣብ ውልቃዊ ዋኒኖም ዝተዋፈሩ፡ ካልኣት ኣብ ሰራዊት ሱዳን፡ ኣብ ፖሊስ ኤርትራን መንግስታዊ ትካላትን ዘገልግሉ ኤርትራውያን፡ ቡብውልቆም ናብ ሓምድ እድሪስ ዓዋተ ክውሕዙ ምስ ጀመሩ፡ መሪሕነት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ብዘሰክፍን ዘሕዝንን ኣብ ውሽጣዊ ምጉጅጃልን ምፍሕፋሕን ክተኣቱ ጀመረት።” ቀጺሉ ወገን፡-“ምምቕቓልን ምፍሕፋሕን፡ ዝኸፍኡ ንሰውራ ኤርትራ ዘጋጠሙ ተርእዮታት ከም ዝኾኑ ማንም ዝሰሕቶ ኣይኮነን። ኤርትራውያን ካብቲ ኣብ ኣርባዓታት ዘጋጠሞም ፖለቲካዊ ሽግራት ክናገፉን ክመሃሩን ኣይከኣሉን። ክሳብ ሕጂ ኣብ ምጽርራፍን ምውንጃልን፡ ኣብ ምትህርራምን ምእላም ውድታትን ጢሕሎም። ኣብ ነንሕድሕዶም፡ ኣብ መንጎ ሓደስትን ነባራትን፡ ኣብ መንጎ ተቐማጦ ቀብላታት ምዕራባዊ ቆላታት ኤርትራ ከይተረፈ ኣብ ምቕትታልን ምቕንጻልን ዝኣመሰሉ ተግባራት ከይኣትዉ እንዳ ተፈርሐ ይመጽእ ኣሎ።” ኢሉ ንህሉው ምፍሕፋሓትን ምስሕሓባትን ብምረት ገለጸ።

መግለጺ ማሕጃብ ኣልጃዓሊ ኣብ ሓቂ ዝተሞርኮሰ ብምንባሩ ምግናን ኣይነበሮን። ስርዓት ሃይለስላሴን ገለ ከም ወተሃደራዊ ስርዓት ጀነራል እብራሂም ዓቡድን፡ ናይ ሱዳን ናይ ፖለቲካ ሓይልታትን ሰልፍታትን፡ ካልኣት ናይ ከባቢ ስርዓታትን ሓይልታትን ከይተረፉ፡ ሃገራዊ ረብሓ ህዝቢ ኤትራ ብዝሃሰ፡ ነቲ ኣብ ውሽጢ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ይኹን፡ ኣብ መንጎ ምንቕስቓስ ሓርነት ኤርትራን ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ዘሎ ናይ ምስሕሓባትን ዘይምርድዳእን ሃዋሁ ከም ዝሰፍሕን ዝዓብን ብዘለዎም ብምድፋእ፡ ነቶም ኣብ ውሽጢ ከተማ ከሰላ ዝዓስኩሩ ላዕላዋይ ባይቶን ሰውራዊ መሪሕነትን ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ከይተረፈ ከም መሳርሒ ክጥቀሙሎም፡ ኤርትራውያን ኣብ ነንሕድሕዶም ክመናጩቱን ክገራጩዉን ብዝከኣሎም ክጽዕቱ ተራእዩ።

ብተወሳኺ፡ ስርዓት ንጉስ ሃይለስላሴ ኩነታት ኤርትራ ንረብሕኡ ክልውጥ፡ ነቲ ኣብ መንጎ ሓይልታት ሰውራ ኤርትራ ዘሎ ፍልልያት ክዓሙቕን ክገፍሕን ብምድላይ፡ ቀቢላዊ ወይ ኣውራጃዊ ጽልዋ ኣለዎም ዝብሎም ውልቀ-ሰባት ኣኻኺቡ፡ ናብቶም ኣብ ሱዳንን ኣብ ከተማታት ካይሮን ጂዳን ዝዓስኩሩ መራሕቲ እናሰደደ፡ ኣብ መንግስታዊ ትካላት ኢትዮጵያ ንክሰርሑ ይኹን፡ ዘለዎም ቁጠባዊ ሽግራት ክፈተሑሎም፡ መብጻዓ እናኣተወሎም፡ መሳርሒ ስርዓት ሃይለስላሴ ክኾኑ እናኣተባበዘን እናደገፉን ኣገልገልቲ ዕላማታት መግዛእቲ ኢትዮጵያ ክገብርዎም ጸዓሩ።

ኣብ ልዕሊ መራሕቲ ሰውራ ኤርትራ ጽልዋ ኣሕድርካ፡ ከም መሳርሒ ክትጥቀሙሎም፡ ድልዩት ወተሃደራዊ ስርዓት እብራሂም ዓቡድ ጥራሕ ኣይነበረን። ብዙሓት ስርዓታት ገለ ሃገራት ኣዕራብ፡ ከም ስርዓት ዓብዱ ኣልናስር ኣብ ግብጺ፡ ስርዓት ኢማም ዮመን፡ ንጉሳውያን ስርዓታት ሱዳን ዓረብን ሊብያን፡ ገለ ናይ ኣዕራብ ፖለቲካዊ ሓይልታትን ሰልፍታትን ከይተረፉ፡ ጂኦፖለቲካዊ ረብሓታቶም ንምጭባጥ፡ ነቲ ኣብ መንጎ መሪሕነት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ምንቕስቓስ ሓርነት ኤርትራን ዘሎ ዘይምርድዳእ ከጎሃህሩ ተነጣጠፉ። ኩሎም ቡብወገኖም፡ ንመራሕቲ ክልቲኡ ውድባት ኣብ ዝትንትኑሉ፡ ንተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ከም

ዓረባውን እስላማውን ሓይሊ ክቐጽሩዎ ከለዉ፡ ንምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራ ከም ዴሳውን ጸጋማውን ሓይሊ ከጥምቕዎ ተራኣዩ። እዚ ድማ ንኹሎም ብፍትሓዊ ጉዳይ ህዝቢ ኤርትራ ዝኣምኑን ዝድግፉን ፈተውትን ኣዕሩኽን ከይኣቕሓረ ኣይተረፈን።

ማሕጅብ ኣልጃዓሊ፡ ዓርኩ እድሪስ ንዓዲ ካብ ዝነቐል ኣትሕዙ፡ ኣብታ ክልተኣም ዝፈትዉዎ ዝነበሩ ግልልቲ ኹርናዕ እንዳ ሻሂ ኣልጃዓሊ እንተ ዘይኮይኑ ኣብ ካልእ ኮፍ ኣይብልን ነበረ። ሓንቲ ዓርቢ መዓልቲ፡ እታ እንዳ ሻሂ ብዓማዊል ኣዕለቕሊቓ ከላ፡ ሓደ ዘይፈልጦ ሓፍዝ ባድመ ዝተባህለ ሰብ፡ ብፍሱህ ገጽ ሰላምታ እናኣጽገበን፡-“እድሪስ ከተማ ከሰላ ለቐቐ ከም ዝገሸ፡ ካብ ገለ ኣዕሩኽ ስሚዒ ኣለኹ። ብዛዕባዚ እንታይ ክትሕብረኒ ትኽእል? መዓስን ናባይን ተበገሰ?” ብዛዕባ እድሪስ ሓተቶ።

ማሕጅብ ኣልጃዓሊ፡ ብወገኑ፡-“ኣባይ ትነብርን ትቐመጥን? ቅድሚ ሕጂ ተራኽብና ኣይንፈልጥን። እንታይ ከ ትሰርሕ?” ኢሉ ኣብ ጥርጣረ ዝተመስረተ ሕቶታት ኣቐረበ።

ሓፍዝ ባድመ፡ ማሕጅብ ኣልጃዓሊ ጠርጥሩዎ ከም ዘሎ ብምስትብሃል፡-“ዝሓብኦ ስለ ዘይብለይ፡ ኣብ ከባቢ ባርካ ከም ተጋዳላይ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ዝጋደል ዘለኹ ኤርትራዊ ዜጋዮ።” ቀጺሉ’ውን፡-“ንኣብ ዶብ ትርከብ ጋንታ ዝኸውን ሹካርን ቱምባኸን ክገዝእ ንከሰላ መጸኢ።” ብምትእምማን ነቲ ዝመጸሉ ምክንያት ኣፍለጠ። ማሕጅብ ኣልጃዓሊ፡ ሓፍዝ ባድመ ጥዑይ ሰብ ከም ዝኾነ፡ ቦቲ ዝሰምዖ እናተሓሳሰ፡ ተቐላጥፉ፡-“መዓልቲ መዓልቲ ጥዑያትን ዘይጥዑያትን፡ ገሊኦም’ውን ብሚስጢር ምስ ትካላት ስለያ ዝተሓባበሩን ዝተቐጽሩን ይራኹብ ስለ ዝኾንኩ፡ መንዩ ጥዑይ መንዩ ዘይጥዑይ ክፈልዩሉ ኣብ ዘይኽእል ደረጃ በጽሖ ስለ ዘለኹ፡ ኩሉ ግዜ ድማ ተጠራጣራይ ክኸውን ስለ ዝግባእ፡ ኣብ ልዕሊኻ ዘይድለን ዘይምኽኑይን ጥርጣረ እንተሕደርኩ ኣይተሓዘለይ።” ይቐረታ ብዝተሓወሶ ኣገባብ ንሓፍዝ ባድመ ከደዓዕስ ፈተነ።

ማሕጅብ ኣልጃዓሊ ኣስዒቡ፡ ብምልምላም፡-“መምጸኢኻ ጉዳይ ኣሳሊጥካዮ? ካባይ እንታይ ዝድለ ሓገዝ ኣሎ?” ምድንጋጽ እናኣርኣዩ ሕቶ ኣቐረበ።

ሓፍዝ ባድመ ብወገኑ፡-“እዉ፡ እቲ ዘምጽኣኒ ሰሊጡዮ። ክፈልጦ ዝደልዮ እንተሎ ድማ፡ ኩነታት መተዓብተይ እድሪስ እንተ ዘይኮይኑ ካልእ ኣይኮነን። ካባኻ ንግዜኡ ዝደልዮ ሓገዝ ስለ ዘይብለይ፡ ተቐላጢፊይ ናብ ዝመጸእኩሉ ምምላስ ጥራሕዮ።” ክብል መለሰ።

ማሕጅብ ኣልጃዓሊ ተገዲዱ፡-“ኣጅኻ ኣይትሰከፍ፡ እድሪስ ደሓንዮ ዘሎ። ኣብ ዝሓለፉ መዓልታት፡ ንከተማ ፖርት-ሱዳን ኣፋንዮዮ፡ ብመገዲ ሳሕል ኣቢሉ ንኤርትራ ኣትዮሎ። ንሱን ስድራ-ቤቱን ብሰላም ክህሉዎ ትምኒተይዮ።” በለ።

ሓፍዝ ባድመ፡ ነዚ ምስ ሰምዑ፡-“ደሃይ እድሪስ ክትነግረኒ ዓብይ ደስታን ሓጎስንዮ ንዓይ። ዮቕንዮለይ ድማ። እድሪስ ሃገራዊ፡ ጸሩ ናብ ዝኾነ ከወድቐ ዘይደሊ፡ ኣብ ነብሱ ተሞርኩሱ ክሓድር ዝድሊ ሰብዮ። ኣጸቢቐ ዝፈልጦ መተዓቢተይ እዩ...” እናበለ ዘረብኡ ከይወደኦ፡ ማሕጅብ ኣልጃዓሊ ተቐላጥፉ፡-“ብዛዕባ እድሪስ ዘሎኒ ከይሓባእኩ ነጊረካ ስለ ዘለኹ፡ ብወገንካ ብዛዕባ ኣብ ኤርትራ ዝካየድ ዘሎ ኩነታት

ከይሓባኤል ክትነግረኒ'ዩ ድልየተ'ዩ።” ህውክ ኢሉ ሓተተ። ሓፍዝ ባድመ፡ የማኅ-
ጸጋም ቅሉሕ-ምልሕ ምስ በለ፡ ማሕጃብ ኣልጃዓሊ ስለ ዝተዓዘበ፡-“ካብ ንግሆ ዝኾነ
ዝጥርጥሮ ሰብ ስለ ዘይረኣኹ፡ ከይተሰከፍካ ዘሎካ ክትሕብረኒ ዝከኣል'ዩ።”
ብህድኣት ተዛረበ።

ሓፍዝ ባድመ፡ ጥርጣረኡ ብምቕንጣጥ፡-“ገለ ምስ ጸላኢ ዝደናገጹን ዝተዓሰቡን
ንኸጸልሙና ብምብጋስ፡ ዝተፈላለዩ ስብከት ኣካይዶም፡ ብዝሓሰረ ዋጋ ክሸጡና
ዝደልዩ ኣይተሳእኑን። ስለ ዝኾነ፡ ንጉስ ሃይለስላሴ፡ መሰላት ኤርትራውያን
ከኹብር'ዩ፡ ብዘይ ቁም ነገር ኣብ ፈቐዶ ከባቢ ፋሕ ዝበሉ፡ ተሰከምቲ ብረት፡ ዝድለ
ገንዘብ፡ ስልጣንን ንግዳዊ ስራሕ ክህበም'ዩ እንተበለ፡ ሓቂ ከም ዘይኮነ፡ ንዝኾነ ቐጻል
ከይተረፈ ከደናግር ኣይክእልን'ዩ።” ቀጺሉ'ውን፡-“ኹሉ ብወገን ንጉስ ሃይለስላሴ
ዝተወሰደ ስጉምትታት፡ ኣብ ፍረ ስለ ዘይበጽሑ፡ ኣንጻር ህዝብና፡ ፖለቲካዊ፡
ቁጠባዊ፡ ወተሃደራውን ባህላውን ዘመተታትን ወራራትን ከካይድ ይሸባሸብ ኣሎ።
ዝተረጋገጸ ሓበሬታ ብእሙናት ምንጭታትና ረኺብና ኣሎና። እቲ ግጥም ግዜ
ይንዋሕ ይሕጸር፡ በቲ ስርዓት ሃይለስላሴ ክፈልጦ ወይ ክግምቶ ዘይከኣል ተረር
መልሱ-ግብርና፡ ናብ ረብሓና ከም ዝልወጥ ዘጠራጥር ኣይኮነን። ንጉስ ሃይለስላሴ፡
ንመሬት፡ ባሕርን ሃብትን ኤርትራ ንምቁጽጻር እንተ ዘይኮይኑ፡ ብዛዕባ ረብሓ
ህዝብና ዝሓሰብ ወይ ዝግደስ ስርዓት ከም ዘይኮነ ኣጸቢቕና እንፈልጦ ሓቂ'ዩ።”
በለ፡ ሓሳባቱ ብድፍረት ገለጸ።

ማሕጃብ ኣልጃዓሊ፡ ሓፍዝ ባድመ ክሳብ ክንዲ'ዚ ኣፍልጦ ዘለዎ ሰብ'ዩ ዝብል
ግምት እኳ እንተ ዘይነበሮ፡ ነቲ ዝተላዕለ ወይ ዝሰምዖ ሓበሬታ እናኣስተማቐረ፡
“ብዛዕባ ኩነታት ኤርትራ ካባይ ዝያዳ ኣፍልጦ ስለ ዘለካ ሕገ-ሰነድ። ክሳብ ሕጂ
ከማኻ ዓሚቕ፡ ፍልጠት ዘለዎ ሰብ ኣየጋጠመንን።”
በለ።

ሓፍዝ ባድመ፡ ዘይብሱል፡ ፖለቲካዊ ኩነታት ዘይርዳእ ሰብ ስለ ዘይነበረ፡ ኹሉ
ንማሕጃብ ኣልጃዓሊ ዝበሎ፡ ኣብ ሓቂ ስለ ዝተሞርኮሰ ዘሰክፍ ነገር ኣይነበሮን።
ሓፍዝ ባድመ፡ ኣብ ሰውራ ቅድሚ ብ1963 ምጽንባሩ፡ ኣብ ሓንቲ ኣብ ኣቕርደት
እትርከብ መባእታ ቤት-ትምህርቲ እናተማህረ፡ ኣብ ግዜ ዕረፍቲ፡ ካብን-ናብን ባጽዕ
እናተመላለሰ፡ ንወላዲኡ ኣብ ምሻጥን ምዕዳግን ከብቲ፡ ኣብ ምንጋድ እኸለ
እናተሓጋገዞ፡ ምስ ዝተፈላለዩ ውልቀ-ሰባት ክፋለጥን ፖለቲካዊ ጉዳያትን
ኣርእስትታትን ኤርትራ እናኣልዓለ ብምምይያጥን ብምክታዕን ዘይነጻኝ ተመክሮ
ኣጥርዮ ነበረ።

ሓፍዝ ባድመ፡ ግዜ ይኸይድ ከም ዘሎ ብምርዳእ፡ ምድሪ ጸላም ከይተጎልበበት ከላ፡
ንማሕጃብ ኣልጃዓሊ እንዳ ኣፋነው፡-“ምሳኻ ከምሲ ድልየት እኳ እንተሎኒ፡ ጸልማት
ከይተርክበኒ፡ ኣብ ዶብ ኤርትራን ሱዳንን ዝጽብዩኒ ብጾተ ስለ ዘለዉ ክሰናበተካ
ግድን'ዩ ዝኾነኒ።” ቀጺሉ'ውን፡-“ኩነታት ደሓን እኳ እንተሎ፡ ሰራዊት ኢትዮጵያ፡
ኣብ ዶብ ብፍላይ ኣብ ተላታዓሽርን ከባቢኣን ዘለዎ ዓዲታት ተዘርግሑ ብምህላው፡
ብሓገዝ ገለ ዑሱባት ደቂ ዓዲ፡ ንገለ ኣብ ዶብ ዝርከባ ዓዲታትና ከየጥቐዐ
ኣይተርፍን'ዩ ዝብል ግምት ኣሎኒ። ጸላኢ ንሱዳን ንምውጣር፡ ገለ ተቐማጦ
ዓዲታት ዶብ ንሸፋቱ ይሕግዛ ኣለዎ፡ ዝብል ወረታት ይነዝሕ ኣሎ። ብወገነይ፡ ሰብ
ቅነዕ ጉዳይ ብምኻና፡ ኩሉ ዝብደሃና ክንገጥም ዘኸእለና ምቕርራባት ጌርና
ብምህላውና፡ ንዝኾነ እንጽብዮ እንተታት ክንገጥምን ከነፍሽልን እኹል ዓቕሚ ከም

ዘሎና ከረጋግጸልካ እፈቱ። ነዚ ሓዲሽ ናይ ጸላኢ ምንቅስቃስ ብወገንካ፣ ንኹሎም ብፖለቲካዊ ምዕባሊታት ኤርትራ ዝግደሱን ዝከታተሉን ሱዳናውያንን ኤርትራውያንን ክትሕብር ይምሕጸንካ።” ብተባብሩ ባለፎ

ማሕጹብ ኣልጃዓሊ፣ ምስ ሓፍዝ ባድመ ምርኻቡ ብልቢ ስለ ዘሓጎሶ፣ ንሓፍዝ ናይ ምስንባት ሰላምታ እናለገሰ፣ ዕድል ኣብ ዝረኸበሉ ደሃይ ክገብር፣ ዝድለ ትምባኹን ሾኮርን ክሰደሉ ከም ዝኾነ መብጻዓ እናኣተወ፣ ክልቲኦም ነናብ ቦቶኦም ንኸምርሑ ተሰናበቱ።